ԱԼԻՔՍԱԲԵՐ

ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ

ԿՐՕՆԱԿԱՆ, ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ, ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

ՀԱՏՈՐ 43. ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 20, 1890 ԹԻՒ 51.

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

	Երես
Եկեղեցին եւ Տղայք	401
«Քեզ Համար է, ձէմ»	401
Կրօնքն Իբրեւ Աւանդ	402
Տր. Քոխի Գիւտը	403
Ուսուցի Բոյնք Թռչնոց	404
Թղթակցութիւնք. —	
Կազմակերպութիւն Աւետարանական Ժո-	
ղովրդեան	405
Ուղեւորութիւն Ուրմիոյ Լճի Շուրջը	405
Նամակ Թէհրանէ	406
Հանդէս Քաղաքական	407
Արժէք Դրամոյ	408

ԱԽԵՏԱՒԵՐ ՇԱԲԱԹԱԹԵՐԹ. կը հրատարակուի ամեն Շաբաթ օր։

Տարեկան գինն է ամեն տեղւոյ համար $1\frac{1}{2}$, վեց ամսեայն՝ $\frac{3}{4}$ Մեճիտիյէ, կանխիկ, եւ հատը 30 փարա։ Թղթատարի ծախքը խմբագրութեան վրայ է։

Խմբագրութեան, բաժանորդագրութեան եւ թղթատարութեան պատկանեալ ամեն գրութիւնք պարտին ուղղուիլ առ Մր. Հ. Ս. Պարնըմ, Ամերիկան խան, Կ. պոլիս։

Ամերիկայի Միսիոնարաց Ընկերութեան կողմանէ,
Ճ. Ռ. ԿՐԻՆ, ԱՐՏՕՆԱՏԵՐ
Հ. Ս. ՊԱՐՆԸՄ, ՏՆՕՐԷՆ—ԽՄԲԱԳԻՐ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՒ ՏՂԱՑՔ

Հետագային, որոյ երկու մասերը քաղուած են երկու տարբեր աղբիւրներէ, զօրաւոր կերպիւ կը ցուցնէ տղայոց համար աշխատելու պէտքը։

Ընդարձակ փորձառութեան տէր մարդասէր անձ մը կ'ըսէ թէ Լոնտոնի բոլոր արուա ոճրագործք իրենց ուժէն մինչեւ տասնեւվեց տարեկան հասակին մէջ սկսած են ոճրագործութիւն ընել, և եթէ տղայ մը իր մինչեւ 20 տարեկան հասակին մէջ ուղիղ կեանք մը անցուցնէ, հաւանականութեանց յիսունէն քառասունեւինն այն է թէ այդ տղան այնուհետեւ ևս ուղիղ վարք մը պիտի ցուցնէ։ Ազդարև խորհելու արժանի կէտ մ'է այս։ Կը խնդրուի որ անհանգիստ, անհանդարտ և արթուն բնութիւն մը ունեցող տղայոց ուսուցիչք ուշադրութիւն տան։ Մրչափ զօրաւոր կամաց տէր են ուժէն մինչեւ տասնեւվեց տարեկան եղող տղայք։ Մրչափ անհանգիստ կը լինին երբ ճնշման ներքեւ կը դրուին։ Փափուկ կին մը, որոյ խնամոց յանձնուած էր այս անմահ էակաց մին, անգամ մը ըսաւ. «Երբ կը չանամ տղաս կրթել, այնպէս կը դգամ որպէս թէ չորս ձիեր զսպելու կ'աշխատիմ։» Զարմանալի չէ որ այս կնոջ դէմքը գունատած և նիհարացած էր։ Թերևս ոմն պիտի ըսէ, «կիրակնօրեայ վարժարանի ուսուցիչը յոյժ քիչ ժամանակ կ'ունենայ տղաքը կրթելու։» Այո, բայց եթէ ուսուցիչը սէր ունենայ իր աշակերտաց վրայ, հնար պիտի դանէ անոնց ամէնօրեայ կեանց վրայ հսկելու։ վարժուհի մը, որ զարմանալի կերպով աղդեցութիւն ունէր տղայոց վրայ, ըսած է. «Ցարիներով իմ աշակերտաց եռանդն կ'երթայի՝ բառին բուն նշանակութեամբ։ Բայց նոքա այն ժամանակ չէին գիտեր զայս։» Այո, և այս վարժուհին աղաւոց զանոնք։

Եկեղեցին պարտի հոգ տանիլ տղայոց կրթութեան ի մասին լաւ նկարագրի մը կազմութեան, և թող վստահ լինի թէ յաջորդ հինգ տարւոց մէջ տղայոց տասնէն ինն պիտի ստանան բարոյական և հոգևոր այնպիսի հակամիտութիւն մը որ անվտանգ պիտի մնայ։ Եւ բայց աստ եթէ եկեղեցին մինչև իսկ միայն քանի մը տարի զանոց ընէ հոգ տանիլ տղայոց, տեսնել կ'ուզեմ թէ ուրեմն իր ազդեցութեան չը կրնան դուրս մնան։ Այս հոգւոյ ուխտ միայն փրկութեան պատերազմութեան համար պայմանաժամ չկայ։ Մեկ տարին, մեկ շաբաթը կամ մեկ օրը կրնան այդ պատերազմութիւնը կորնցունել։ Մեկ գործը կամ խօսքը կրնայ լայն բանալ քրիստոնէական հաճելի ընկերակցութեան դուռը, կամ այդ դրան դէմ կանգնել նախապաշարման անանցանելի պատուար մը։ Յարմար ժամանակ է ամբողջ եկեղեցւոյ համար այս խնդրոյն կարևորութիւն տալու, վասն զի իրաց այս վիճակը յոյժ վտանգաւոր է։ Շատ տղայոց համար միայն այժմ է ժամանակը։ Վասն որոյ չերմեռանդ աղօթքներ, լաւ ուսումնասիրութիւն, խնամատար խորհուրդներ, առատաձեռնութիւն և եռանդուն գործունէութիւն պարտին ամեն տեղ յառաջ բերել օգտակար կարգադրութիւններ, լաւ կազմակերպութիւն, մեծ դիւրութիւններ և արդիւնաւոր վարչութիւն մը քրիստոնէական գործունէութեան սոյն կարեւորագոյն ճիւղին մէջ։

«ՔԵԶ ՀԱՄԱՐ Է, ՁԵՄ»

(Իւղաներկ)

Քանի մը տարի առաջ, երբ կը բնակէի Անդղիոյ գեղեցիկ վայրերէն միոյն մէջ ուր բազմաթիւ այցելուք կը յաճախեն ամառն անցուցնելու համար, հանդիպեցայ եռանդուն քրիստոնեայ կըրպակաւորի մը որ իւր կրպակին պատուհանին նշանաւոր մէկ կողմը Սուրբ Գրոց այլ և այլ տեսակներն գրած էր ծախելու համար։ Խումբ մը երիտասարդներ, որք կը կոչուէին "Եթէովպական Երաժիշտք" և իրենց ձեռքերը ու երեսները սեւցուցած և խիստ այլանդակ հագուստներ հագած էին, այս անձին կրպակին առջև շարուեցան իրենց խաղերը կատարելու համար։ Իրենց մանաւոր շարժուձեւերով և անճոռնի ձեւերով քանի մը ծիծաղաշարժ և տխուր եղանակներ երդելէ ետքը, խումբին անդամներէն մին, բարձրահասակ և յանկուցիչ երիտասարդ մը, որոյ երեսոյթէն այնպէս կը հասկցուէր թէ իւր անտիճանին վայել չեղող գործեր կը կատարէր, եկաւ դէպ ի կրպակին դուռը թմբուկ ի ձեռին՝ մարդոցմէն քանի մը բէննի խնդրելու համար։ Մր. Բէր, վաճառատան տէրը, դարակէն Սուրբ Գիրք մը վար առնելով երիտասարդին ըսաւ, "Հոս նայէ, երիտասարդ, քեզ պիտի տամ չիլին մը լինչպէս նաև այս գիրքը, եթէ հոս քու ընկերացդ մէջտեղ գիրքէն մաս մը կարդաս, այնպէս որ հոս եղողները լսեն։" "Դիւրին գործ մը համար չիլին մը կայ հոս," ըսաւ երիտասարդը իւր ընկերաց՝ բարձրաձայն ծիծաղելով, "հիմա ձեզ հրապարակաւ պիտի կարդամ։" Մր. Բէր բացաւ Աւետարանին ԺԵ. գլուխը, և մետասաներորդ համարը ցոյց տալով խնդրեց երիտասարդէն կարդալ այդ համարէն սկսելով։ "Հիմա, ձէմ, բարձր ձայնով կարդա և մարդու պէս չահէ չիլինդ," ըսաւ խումբին անդամներէն մին։ ձէմ առաւ գիր-

քը և սկսաւ կարդալ. “Եւ ըսաւ, Մէկ մարդ մը երկու որդի ունէր. ու անոնց մէ պզտիկը հօրը ըսաւ, Հայր՝ տուր ստացուածքէդ ինձի իյնալու բաժինը տո՛ւր ինծի. ան ալ բաժնեց անոնց իր ունեցածը:” Կարգացողին ձայնին լինչպէս նաև պարագայից մէջ այնպիսի սրտառուչ բան մը կար որ բոլորն ալ լուռ կեցան, մինչ երիտասարդին դէմքը լրջութիւն մը առաւ և աւելի արժնաւոր բաղմութեան ուշադրութիւնը: Երիտասարդն ընթերցումը շարունակեց. “Եւ շատ օրեր չանցած՝ պզտիկ որդին բոլոր բաները ժողվեց ու հեռու երկիր մը գընաց, և հոն անառակութեամբ ապրելով իր ունեցածը փճացուց:” “Քեզ հաւատ է այդ, ձէմ,” ազազակեց յանկարծ իւր ընկերներէն մին, “ճիշդ այն պատահութեան կը նմանի զոր դուս պատմեցիր քու և հօրդ վրայ: Երիտասարդը շարունակեց. “Ու երբոր ամէնը հատուցաւ, ան երկրին մէջ սաստիկ սով մը եղաւ, ու ինքը սկսաւ չքաւոր ըլլալ:” “Ա՛հ, դարձեալ քեզ համար է, ձէմ,” ըսաւ ձայնը. “շարունակէ՛:” “Եւ դնաց ան երկրին քաղաքացիներէն մէկուն քովը մնաւ. ան ալ իր ագարակը խըրկեց զանիկա՝ խոզեր արածելու համար: Եւ կը փափաքէր խոզերուն կերած եղջիւրէն իր փորը լեցնելու, ու մէկը չէր տար անոր:” “Ճիշդ մեզ կը նմանի,” ըսաւ ձայնը անդամ մը ևս ընդմիջելով, “մենք բոլորս ալ մուրացկաններ ենք, և տակէ լաւագոյն վիճակ մը կըրնայինք ունենալ: Շարունակէ՛, տեսնենք թէ վախճանը ինչ եղաւ:” Երիտասարդը չարունակեց կարդալ և կարդացած միջոցին իր ձայնը կը դողար. “Եւ ինքզինքին դալով ըսաւ, Քանի՛ բանւորներ կան իմ հօրս տունը հացով լեցուած, ու ես հոս սովամահ կը կորնչիմ. ելլեմ՝ երթամ իմ հօրս:” Այս տեղ երիտասարդը կանգ առաւ, և այլ ևս չէր կրնար կարդալ: Ամէնքն ալ աղաղակեցան և յուզուեցան: Անգլիոյն ամբողջ իրականութիւնը իր աչաց առջև կը ներկայանար, և Աւետարանին պարզ պատմութեամբ յուսոյ ճառագայթ մը ծագեց իւր մտաց մէջ իւր ապագային նկատմամբ: Հայրը, հօրը ինչպէս նաև մօրը սուրը, և առատութիւնն ու սէրը զոր կը վայելէր անդ, և վարձկանները որք կարօտութիւն չէին քաշեր, և յետոյ ինքը, իւր հօր որդին, իւր ներկայ վիճակը, իւր ընկերները, ունակութիւնները, մեղքերը, իւր աղքատութիւնը, իւր լքեալ վիճակը, ապրելու անվայել եղանակը — բոլոր ասոնք խորհրդոց և մտածութեանց արշաւող բանակի մը նման յարձակեցան իւր մտաց ամբոխին վրայ և բոլոր ոյժին յաղթեցին իրեն: Այդ օրէն և այդ դէպքէն ետքը երիտասարդը նոր կեանք մը սկսաւ: Ինչո՞ւ ինդրեց այն քրիստոնեայ բարեկամէն որ այսպէս նախանձայնութեամբ միջոց եղած էր իւր ազատութեան: Իւր ծնողաց հետ թղթակցութիւնները կատարուեցան, որոց արդիւնքն այն եղաւ որ երկար ժամանակէ հետէ կորսուած և յոյժ սիրելի զաւակ մը վերադարձաւ իւր երկրաւոր ընտանեաց, և որ աւելին է՝ իւր երկնաւոր Հօր: Տեսաք, ինչպէս կը յուսամ թէ իմ ընթերցողք ևս պիտի տեսնեն, թէ ո՛րչափ ճշմարիտ են այն խոստումները, որ կը գտնուին “Ընդառակ Որդի”ին առակին մէջ, թէ՛ այս աշխարհիս և թէ՛ յաւիտենականութեան համար:

ԿՐՕՆԵՒՆ ԻԲՐԵՒ ԱԻԱՆԴ

[Խմբագրական]

Երկու տեսակէտ կընանք նայիլ կրօնի վրայ եւ երկուքն ևս ուղիղ են: Կրնանք փափաքիլ բարեպաշտ լինել խորհելով թէ յայնժամ չան մը պիտի ունենանք. եւ թէ՛ Սուրբ Գիրք եւ թէ՛ քրիստոնէական փոխառութիւն իրաւունք կու տան մեզ այսպէս խորհելու: Երբ Քրիստոս կը հրաւիրէ զմարդիկ մտնել երկնից թագաւորութիւնը, ըսել կ՛ուզէ թէ մարդիկ բարեպաշտ լինելու են. եւ դարձեալ մեր Տէրը կրօնքը կամ աստուածպաշտութիւնը կը նմանցուներ մեծագին մարգարտի մը զոր վաճառական մը իմաստութեամբ դնեց վաճառելով իր բոլոր ստացուածքը: Աստուածպաշտութիւնը «թէ՛ ներկայ եւ թէ՛ ապառնի կենաց խոստմունքը ունի:» «Աստուածպաշտութիւնը գոհունակութիւնով մէկտեղ մեծ չահավաճառութիւն մըն է:» Բարեպաշտ լինել կը նշանակէ զԱստուած սիրել, եւ «ամէն բաները բարիի գործակից կ՛ըլլան անոնց որ Աստուած կը սիրեն:» Անոնք որ աստուածպաշտութիւն չունին, թէեւ պալատներու մէջ բնակին եւ միլիոնատոր ոսկւոյ հարստութեան տէր լինին, տակաւին են «խեղճ, ու թշուառական եւ աղքատ ու կոյր ու մերկ:» Անոնք որ ունին աստուածպաշտութիւն, անպատմելի կերպիւ հարուստ են; վասն զի իրենց համար գըրուած է. «Ամէն բան ձերն է, թէ՛ Պօղոս, թէ Ապողոս, թէ Կեփաս, թէ աշխարհ, թէ կեանք, թէ մահ, թէ ներկայ բաները եւ թէ գալիքները՝ ամէն բան ձերն է:» Եթէ հարուստ լինել կը նշանակէ ունենալ այնպիսի բան մը որ զմեզ երջանիկ կ՛ընէ, ուրեմն Պօղոս իր բանաին մէջ չատ աւելի հարուստ էր քան թէ Ներոն իւր կայսերական գահուն վրայ: Կրնանք իրաւամբ չնորհակալ լինել եթէ Աստուած մեզ պարգեւած է ճշմարիտ կրօնը, եթէ մեր մէջ ունինք ապացոյց թէ Աստուած թողութիւն չնորհած է մեր մեղաց եւ զմեզ կը ճանաչէ իբրեւ իւր որդիները: Ու կրօնիդ վրայ կը նայիս իբրեւ «չահավաճառութեան» մը, սիրելի եղբայր, եւ իրաւունք ունիս: Կը չնորհաւորենք զքեզ, եւ ցու հետդ կը գովաբանենք զԱստուած որ քեզ այսպիսի մեծ չնորհք մը ըրած է:

Բայց մեր կրօնի վրայ կրնանք նայիլ ուրիշ տեսակէտիւ մը եւս որ հաւասարապէս ուղիղ է: Կրօնքը թանկագին աւանդ մ՛է զոր պարտիմք հաւատարմութեամբ պահպանել: Ամէն մեծ ստացուածք աւանդ մ՛է: Այն անձինք, որք թագաւորէն կ՛ընդունին նախարարական պաշտօնը կամ կառավարական ուրիշ բարձր դիրք մը, այլոց նախանձը կը չարժեն եւ կը համարուին երկրին ամենէն բազդաւոր հպատակները. բայց նոցա պաշտօնը իւր հետ կը բերէ նաեւ կարեւոր աւանդներ եւ մեծ պատասխանատուութիւն մը: Ընդհանուր հրամանատար լինել եւ մտածել թէ հազարաւոր զինեալ մարդիկ իւր հրամանին համեմատ պիտի չարժին՝ մեծ հրճուանք կը պատճառէ մարդոյս: Եւ սակայն այսպիսի պաշտօնի մը յարակից պատասխանատուութիւնը յանհնարինս մեծ է, վասն զի հրամանատարին դատողութեան մէկ սխալը կամ ռազմագիտական թերութիւնը կրնան յառաջ բերել կատարեալ պարտութիւն նորա բանակին եւ բազմաթիւ կենաց վայրապար կորուստը: Եւ այսպէս քրիստոնէութեան աշակերտի մը բարձր դիրքը նման կու տայ ինչպէս չահ մը նոյնպէս աւանդ մը:

Եւ այս երկուքը միշտ ի միասին կ՛երթան — իրողութիւն մը զոր մոռնալու ենթակայ են աշխարհականք: Այնպէս կը համարուի թէ կղերականք կրօնքն իրենց դործ ըրած են եւ թէ անոնցմէ իրաւամբ կրնայ պահանջուիլ սուրբ կեանք մը: Երբ քահանայ մը կամ քարոզիչ մը անմաքուր կեանք կը վարէ, կամ ագահ է եւ կամ իւր տնհաւատաց մը լինելն կը խոստովանի, մարդիկ կը սոսկան, եւ արդարեւ իրաւունք ալ ունին: Բայց այնպէս չկարծուի թէ ուրիշ քրիստոնէի մը համար վայելուչ եւ ներելի է այդպիսի ընթացից մէջ դրսնուիլ: Աստուծոյ խօսքին մէջ կը կարդանք — ո՛չ թէ՝ «Թէ որ երէց մը...» բայց — «Թէ որ մէկը Քրիստոսի Հոգին չունի, անիկա անորը չէ:» Պօղոս առաքեալ բոլոր քրիստոնէից կ՛ուզէ իւր սա հարցումը. «Մենք որ մեղքին մեռանք, ինչպէս դեռ անոր մէջը կենանք:» «Հոգիին պատուղը» (Գաղ. Ե. 22, 23) կը սպառուի ամէն քրիստոնեայէ: Նոր Կտակարանին մէջ չկայ միակ բառ մը որ ցուցնէ թէ աշխարհականք կրնան դոհ լինել ունենալով բարեպաշտութեան սաորնագոյն աստիճան մը քան զոր կրնան իրենք պահանջել կղերականներէն:

Ոչինչ թերեւս աւելի վնասակար եղած է եկեղեցւոյ քան այն տեսութիւնը զոր յիշեցինք, վասն զի այդ տեսութիւնը սա գաղափարը կու տայ թէ Քրիստոնէութիւնը կրնայ իւր պաշտօնեաները սուրբ ընել, բայց չկրնար սուրբ ժողովուրդ մը յառաջ բերել: Կարծեմք թէ երեւակայական սխալի մը դէմ չէ որ կը խօսինք: Եթէ չենք սխալիր, բազմաթիւ են այն անձինք որք կը կարծեն թէ աշխարհականէ մը չպահանջուիր յոյժ բարի եւ մաքուր վարք մը: Կը կարծեն թէ կղերական մը մարդոյ հոգւոյն համար կը կատարէ նոյն պաշտօնը զոր բանակի մը վիրաբոյժը կը կատարէ զինուորաց մարմնոյն համար: Զինուորները կը կռուին եւ կը վիրաւորուին ու կը ջնասուին. յետոյ վիրաբոյժին կը մնայ ընել ինչ որ կրնայ՝ բուժելով զինուորաց վէրքերը եւ նոցա մարմնոյն առողջութիւնը տեղը բերել: Այսպէս բազումք կը կարծեն թէ աշխարհական քրիստոնեայ մը աշխարհի զբաղմանց եւ հաճոյից մէջ պիտի ստանայ հոգւոյ վէրքեր, այսինքն պիտի իյնայ փոխառութեան մէջ եւ մեղք գործէ, եւ թէ յետոյ նորա քահանան կամ հովիւը դնա ղղման բերելու է կամ ո՛եւ է միջոցաւ վերահաստատելու է նորա յարաբերութիւնն ընդ Աստուծոյ: Թերեւս ոմանք ըսեն, «Ինչ. այդ նպատակին համար է որ

մենք հովիւ կը պահենք,» եւ Թերեւս վկայութիւն բերեն Եփես. Դ. 12 համարէն ուր կ'ըսուի թէ եկեղեցականաց պաշտօնն է գործել «սուրբերուն հատատուածութեանը համար, . . . Քրիստոսի մարմնոյն շինուածութեանը համար։» Բայց այս խօսքերը չատ տարբեր նշանակութիւն մը ունին։ Եկեղեցականք պէտք է օգնեն քրիստոնէից երբ սոքա կը ջանան աճիլ չնորհաց մէջ եւ օր ըստ օրէ աւելի կատարեալ նկարագիր մը ունենալ։ «Շինուածութիւն» բառով հասկնալու չենք թէ կղերականք միշտ որմեր չինելու են այն ակնկալութեամբ որ աշխարհական քրիստոնեայք փլցունեն զայս իրենց մեղքերով, բայց թէ քրիստոնէական նկարագրի չէնքը չարուեստակաբար պիտի ընդարձակուի։

Շահ եւ աւանդ միշտ կ'երթան ի միասին։ Եթէ մարդ մը ստացած է այս երկուքին առաջինը, ուրեմն վերջինն եւս յանձնուած է իրեն, ո՛չ թէ եկեղեցիին, այլ Քրիստոսէ։ Աշխարհական քրիստոնեայ մ'ես։ Ուրեմն վարդապետդ քու վրադ դրած է պարտականութիւն մը, այն է ցուցնել քու օրինակովդ թէ կրօնքը կրնայ վաճառական մը կամ արհեստաւոր մը ընել ուղիղ եւ սուրբ մարդ։ Զքեզ պարտական ըրած է քու մասիդ օգնել քու եկեղեցւոյդ նպաստներ տալով, կրօնական պաշտամանց ներկայ գտնուելով եւ մասնակցելով, ըստ կարի աչխատելով որպէս զի անզեղջն գայ եւ ներողութիւն խնդրէ Աստուծմէ, եւ ուրիշ չատ կերպերով գործելով։

Վասն որոյ, երբ ո՛եւ է գործի մը վրայ կը մտածենք, պարտիմք այնմ նայիլ երկու տեսակետիւ։ Պարտիմք հարցնել թէ արդեօք այդ գործը մեզ չահաւոր պիտի լինի՞։ երբ ես դեռ նոր չափահասութեան տարիքին մէջ մտած էի, արտօնութիւն ունեցայ քուէ տալ ի նպաստ Մր. Լինքընի, միակ նախագահը որոյ համար երբեք քուէ տուած եմ։ Ընկերներէս մին, որ ամիսէ մը եառքը միայն կրնար ունենալ քուէատուութեան իրաւանց համար պահանջուած տարիքը, ըսաւ թէ ուրախութեամբ տարի մը պիտի զոհէր իր կեանքէն որպէս զի կարող լինէր ամիս մը աւելի մեծ լինել։ Ցիմարական բաղձանք մ'էր այս, վասն զի իր քուէին պէտք չկար, բայց նոյն առեն անկեղծ բաղձանք մ'էր։ Նոյնպէս մարդ մը կրնայ ըսել թէ մեղանչական հաճոյքի մը կամ չահու մը համար յօժար է պէտք եղած վճասը կրել։ Ամէն մեղք չիմարական է մինչեւ իսկ եթէ զայն նկատենք անձնական չահու լուսով։ Եթէ ո՛չ այս աչխարհիս՝ հանդերձեալ աչխարհին մէջ եղած կորուսը կարի յոյժ մեծ է քան ո՛եւ է ժամանակաւոր չահ։ Բայց քրիստոնեայ մը կրնայ ըսել թէ յօժար է կրել այդ վճասը, եւ երկնից մէջ սառնադայն տեղ մը ունենալ կամ մինչեւ իսկ ի վառնդի դնել իր երկինք երթալն, վասն զի իրեն յոյժ հրապուրիչ կ'երեւի մեղանչական հաճոյքը։

Բայց իրաւունք չունի գործ մը նկատել միայն անձնական չահու տեսակետիւ։ Իւրաքանչիւր քրիստոնեայ քրիստոնէական կրօնին մէկ ներկայացուցիչն է, եւ իւր ընթացքը կ'ազդէ Քրիստոսի փառքին ինչպէս նաեւ իրեն։ Ծանր խնդիր է լինել «ընտիր ցեղ մը, թագաւորական քահանայութիւն, սուրբ ազգ, սեպհական ժողովուրդ մը» որոց ըսուած է թէ այն գործը որոյ համար ընտրուած են՝ է «որ քարոզէք անոր առաքինութիւնները, որ ձեզ խաւարէն իր սքանչելի լոյսին կանչեց։» Ուրեմն, եղբա՛րք, չէք կրնար միայն ձեր վրայ խորհիլ ձեր ընթացքը որոշելու ժամանակ, ճիշդ ինչպէս քահանայ մը հրամանատարը չկրնար միայն իւր հանգստութեան վրայ խորհիլ երբ կը դնէ իւր բանակին չարժմանց յաջակաձեւը։ Թէ սուրբ կրօնիդ անունը, անմահ հոգւոց փրկութիւնը, եւ աստուածային վարդապետիդ պատիւը, ամէնքն այ քեզ յանձնուած են, որդարեւ ոչ միայն քու անձիդ համար, բայց յանձնուած են այնպիսի կերպիւ մը որ այս բոլոր մեծ չահերը կը վնասուին եթէ անհաւատարիմ գտնուիս։

Այս է այն խորհուրդը զոր ձեզ կը յանձնարարենք այս չաբթու։ Յարդ ձեր կրօնը նկատած էք իբրեւ առանձնաչնորհութիւն մը եւ օրհնութիւն։ Խորհեցէք նաեւ այն պարտականութեան վրայ զոր այսպիսի աւանդ մը ձեր վրայ կը դնէ։

ՏՐ. ՔՈՒԽԻ ԳԻՒՏԸ
(Մէյ-ըԷյՐըր)

Ըստ մեզ, Տր. Քոխի գիւտին առաջին չահեկանութիւնը կը կայանայ անոր յառաջ բերած արտաքոյ կարգի զգացման մէջ։ Գերմանի ժողովուրդը, թէ՛ ի հայրենիս եւ թէ՛ Աւստրիա, կը թուին համակ յուզեալ բերկրանօք։ Տր. Քոխի իւր գիւտին վրայ քաջատրութեան ձեւով ըրած մէկ յոյժ ցամաք բանախօսութեան հրատարակման առաջին երկու աւուրց մէջ հարիւր հազար օրինակ ծախուեցաւ զայն պարտնակող պաշտօնաթերթը։ Պետութեան ամէն կողմէն ոչ միայն բժիշկք կը խուժեն ի Պերլին, ուսանելու համար նոր մեթոդը եւ ի ձեռս բերելու համար պատուաստին հեղանիւթէն, այլ ամէն քաղաքի եւ գիւղի ժողովուրդք կը ներբողեն մեծ պոէթէչբանը իրրեւ բարերար մարդկային ազգին, եւ հաղարաւորք կ'առաջարկեն որ կայսրը կամ Թորդարանը նուիրէ նմա մանաւանդ պատիւ հանրային՝ իրրեւ այնպիսւոյ որ փառաւորած է Գերմանացի անունը։ Նոյն ինքն կայսրը հրամայած է ծրագիրներ պատրաստել որպէս զի ակումբներ կազմուին պատուաստի հեղանիւթը պատրաստելու համար, եւ զինուորական բժիշկք կրթուին զայն գործածելու մէջ, վասն զի գերմանական բանակը որ բացօթեայ կը կենայ առանց վրաններու, ի մասնաւորի ենթակայ է այսուցախտի ամէն ձեւերուն։ Մինչեւ իսկ Սակարանը, թէպէտ հասարակօրէն մարդասիրական չարժման հետ գործ չունի, խորապէս յուզեալ է, եւ անոր անդամոց ոմանք, իրենց բնական նախաձեռնութեամբ եւ աւելի եւս բնական կարծրասրտութեամբ առակի հոտ առած են այդ գիւտին մէջ, կազմած են ընկերութիւն մը մինչեւ ծնորհի ենթարկելու համար զայն, եւ առաջարկած են Տր. Քոխի տալ մեծ դումար մը որպէս զի միայն իրենց յայտնէ իւր գաղտնիքը, բայց այս մերժուած է ի սպառ։ Ասկէ առաջ երբեք այսպիսի յուզում յառաջ եկած չէր հիւանդութեան դարման կամ արգելիչ միջոց մը գտնուած առեն, վասն զի յուզում չելաւ երբ ճիզուիթք առաջնեցին +ըՆա +ըՆային յաջակութիւնները. Տր. Ճէննըր, ծաղկի պատուաստին գործը, բազում նախապաշարմանց դէմ մաքառելու հարկին մէջ գտնուեցաւ, եւ Տր. Փասթէօրի ընդդէմ չրախտութեան մանաւանդ դարմանին մինչեւ իսկ ցարդ տակաւին մասամբ միայն ընծայուած է հաւատ։ Յուզումը աւելի եւս նչանաւոր է սա պատճառաւ որ տակաւին քիչ բան ապացուցուած է թէ մինչեւ ո՛ր աստիճան կը ղօրէ այս գիւտը։ Զիարդ եւ իցէ, կը թուի կարի հաւանական թէ Տր. Քոխ գտած է մանաւանդ դարման մը լ-ֆը (lupus) կոչուած այտուցախտը բուժելու. բայց որչափ որ տակաւին է այդ ախտը, բազդատական այնչափ տակաւադէպ է որ քիչեր ծանօթ են անոր առնչի բնութեան, եւ հասարակութիւնը անկէ բանուելու երկիւղ չղգար։ Միւս կողմանէ թէպէտ հիւծախտը տնտեսում կ'ազդէ ամէն տան, եւ մանաւանդ տակտիմբ կը գիտուի գամաքային Եւրոպացի աղքատներէն, որոց աչքեւ ուժը ամէն բանէ աւելի արժէք ունի, չկայ տառապութիւն թէ պատուաստի հեղանիւթը պիտի բուժէ զայն կամ պիտի ծառայէ իրրեւ նախապահեստ դարման անոր դէմ։ Տր. Քոխի կարծեօք պիտի բուժէ եւ պիտի ծառայէ իրրեւ նախապահեստ դարման. եւ նա է յայտմ մասին այնպիսի մեծ հեղինակութիւն, որ կ'արժէ իւր գիւտը փորձել մեծ ծախիւք։ Բայց մինչեւ որ այդ փորձերը կատարուին, բաւական երկար ժամանակ, հիւծախտաւորք եւ նոցա բարեկամք կրնան տածել նորօրինակ յոյս մը միայն։

Կը վախնանք որ մենք կարող պիտի չըլլանք ոչ հիւծախտը չնչել եւ ոչ ընել զարդիկ այնպէս քաչառողջ որ անոր չարձակմունք չըլլան աւելի քան որչափ են ջրծաղկին, հարսանիքին կամ հարբուխին չարձակմունք. եւ չենք յուսար թէ, եթէ կարող լինէինք իսկ, կեանքը պիտի ըլլար այնչափ աւելի երջանիկ որչափ կ'ակնկալեն յուսալից ոչ սակաւ բժիշկք։ Անտարակոյս ցաւը կ'եղծանէ կենաց վայելումը, եւ ինչ ինչ ախտից չնչումը, որոց մէջ թերեւս քաղցկեղն է քաչածանօթը, պիտի պակսեցունէ այն սաստիկ սարսափը որոյ մէջ թէպէտ ըլլայ վերջին բարիք մը, մարդս անկարող է նչմարել այդպիսի բան։ Բայց մարդիկ առ հասարակ այնչափ չեն վախնար ախտէ, հիւանդութենէ բռնուելէ՝ որչափ կը վախնան մահէն. անհուն բազմութիւն մարդկան կ'անցնին կենաց ասպարէզէն առանց չատ մտածելու անոր վրայ, եւ մինչ մտաւոր ցաւը թերեւս մը միայն կը մեղմանայ, փիղիքական ցաւը պիտի չչնչուի մինչեւ իսկ այնպիսի երկրի մէջ ուր ծաղկած է բժշկական դիտութիւնը։ Պաէլըֆաք (տեսակ մը ֆլըպ) պատճառ չեն արկածներու։ Մեծ մասն այն ցաւոց, որոց դէմ կը մաքառինք մեր վիրաբուժական հանճարով, հնար չէ արգելել պատուաստման որ եւ իցէ երեւակայելի դրութեամբ։ Ոմանք մարդիկ կրնան լինել քան զայլս աւելի դուարթաբարոյ, բայց մարդկային սեռն իրրեւ ամբողջ նկատելով, եւ դիտողութեան առարկայ ընդելով զայն ընդ երկար, կը կորուսանէր իւր չարունական կորովոյ աղբիւրներէն մին, կորուսանելով այն անաւոր աւելը որ կ'աւելէ կը տանի տկարները։ Միայն ախտը չէ որ կ'եղծանէ մարդկութեան երջանկութիւնը, այլ տկարութիւնը որոյ վրայ ախտը կրնայ հաստատուիլ, եւ եթէ այս գարմանը յաջողի, ի բնէ տկարազմք պիտի պահպանուին եւ ժառանգական անկատարութեամբ վարակեալ զաւակներ պիտի չարուցանեն։ Պատուաստման եւ ոչ մի դրութիւն պիտի արգելէ խոյը (ազատ) կամ կազմութեան ներքին աւերածները որ յառաջ կը բերեն ոչ սակաւ

անկարգութիւններ, կամ ընդհանուր տկարութիւնը, կամ ընդունակութիւն ոչ–մահաբեր ուռոյցներու, կուրութեան, կամ խլութեան, կամ կանուխ մեռնելու այն սարսռելի ժառանգական ենթակայութիւնը որ յուսահատութիւն կ'ազդէ բժիշկաց։ Սոքա կը գտնուին ոչ սակաւ ընտանեաց վրայ. եւ պատճառ են յերեւան ելլելոն բազում զրուցաց թէ նոքա անէծք ժառանգած են կամ փոխանորդաբար կը պատժուին իրենց նախնեաց հայհոյութեանց կամ ուրիշ մեղաց համար։ Բոլոր այնպիսիք որ յեռին ծերութեան չեն յարմար, իրենց ողջ մնալովը կարող պիտի չըլլային ապրելու մարդկային սեռին ո'չ երջանկութիւնը ո'չ կորովը։ Մինչ ընդարձակ տեղը զոր պիտի գրաւէին ծերունիք հասարակ կենաց մէջ, որոշակի սխալ կերպարանք պիտի տար կենաց։ Ոչ ոք մինչեւ իսկ կ'ենթադրէ թէ մարդս պիտի չմարի ի վերջոյ, կամ թէ մարդս, աննման յարաշէնութեան որ եւ իցէ կենդանի արարածոյ, պիտի պահէր ցվախճան բոլոր իւր կորովութիւնները, եւ աշխարհս պիտի ըլլար ի այնպիսի մարդկային էակներով որ տակաւ առ տակաւ կը կորուսանէին իրենց կորովութիւնները։ Միայն ֆիզիքական պիտի չըլլար կորուստը, վասն զի մեծապէս պիտի նուազէր ոչ միայն կարեկցութիւնը այլ նաեւ զայդ ղգալու կարողութիւնը։ Սոսկ է թէ բազմաց մէջ կայ անկարողութիւն կարեկցութեան, բայ ի այնպիսի ժամանակներէ երբ նեղութիւնք եւ հիւանդութիւնք կը ներկայանան։ Մենք չգիտենք թէ կատարելապէս քաջառողջ սերունդ մը ինչ պիտի ըլլար բարոյապէս, — վասն զի վայրենիք ոչ միայն արտաքոյ կարգի քաջառողջ չեն, այլ ունին եզական կերպով տկար կազմութիւն, քանզի ճանճերու նման կը մեռնին իրենց համար անսովոր ախտերէ, որպիսի են հարսանիքը, փողացաւութիւնը, — բայց նախ ժողովուրդի մը ամենէն քաջառողջ անհատից մէջ չէ որ կ'ակնկալենք որոշակի քրիստոնէական առաքինութիւններ։ Այս խնդիր անտարակոյս բարոյախօսից կը պատկանի եւ ո'չ առողջաբանից. բայց մինչեւ իսկ այս վերջինք կ'ընդունին թէ բոլոր ծառոց աճման թոյլ արուիլը չէ ընտրելագոյն ատաղձ յառաջ բերելու կերպ։ կ'ենթադրենք թէ պարտիմք ըստ կարի արգելել ախտը, առանց խորհելու այն հետեւանաց վրայ որք մեզ համար չատ հեռի են յուսալու թէ կարող պիտի լինինք ունենալ մեր իշխանութեան ներքեւ. բայց եւ այնպէս մեր յաջողութեան արդիւնքը, եթէ յաջողինք, կրնայ լինել յուսահատական։ Տր. Բոխ, եթէ իրականանան նորա յոյսք, պիտի լինի բարերար միլիոնաւոր ընտանեաց, վասն զի հիւծախտին մահաւոր յատկութիւնն այն է որ ըստ մեծի մասին կը յարձակի սիրելի էակաց վրայ. բայց թերեւս ոչ նոյնքան բարերար՝ յաջորդող սերնդոց։ Թէպէտ ահռելի կ'երեւի Բնութեան աւերածը, բայց անչուշտ գերագոյն իմաստութեամբ անօրինուած է այն, եւ անոր նպատակաց գէթ մին՝ է ջնջել ֆիզիքապէս անյարմար էակները որք պիտի չարունակէին գոյ լինել եթէ հնար ըլլար ախտն արմատախիլ ընել։

ՈՒՏԵԼԻ ԲՈՅՆԵՐ ԹՈՒՉՆՈՑ

Շողհնաւոյ Հոնկ Քոնկէ Պանքոք կամ Սինկափոր ճանապարհորդող ուղեւորք կ'անցնին Աննամի ծովեզերքէն եւ կզգեխումբի մը մօտէն որ է զեղեցիկ եւ հետաքրքրաշարժ միանդամայն։ Անոնց ետեւը կ'ինայ Թաուրէյն, գաղիական հին գաղթավայր մը, ուր կը հանդիպին Հուէ եւ Հէյֆոնկ գնացող չոգենաւք, եւ որ սահմանուած է լինել կարեւոր առեւտրական տեղի ոչ չատ հեռի ապագայի մը մէջ։

Այս կղզիներէն ոմանք կը բերեն կարեւոր տեսակ մը նիւթ վաճառականութեան, այն է՝ թռչնոց ուտելի բոյներ որ պիտոյ մէջ բաւական վիճաբանութեանց առիթ տուած են։ Ցոյժ Թանկագին են ինչպէս չինական քսակին՝ նոյնպէս եւ չինական քմաց։ Եզական իրողութիւն է որ միայն Աննամ է զոյն յառաջ բերող երկիրը։ Թէ ինչո'ւ համար այդ բոյները չինող ծիծեռնիկներն իրենց ընակարան կ'ընտրեն այս տեղը եւ ոչ ուրիչ տեղ, մինչ կան ըստ երեւութին նոյնչափ ընտրելի կղզիք բոլոր ասիական ծովեզերաց երկայնութեամբ՝ Սումատրայէ մինչեւ Բորէօ, է գաղտնիք, եւ սակայն գիտնականք որ այնքան ուշադրութիւն ընծայած են անոր, երբեք չեն ձեռնարկած լուսաբանել զայն։ Ծիծեռնիկներուն այս բոյները այդ երկրին հարստութեանց աղբիւր են։ կ'ըսուի թէ անոնց արժէքը ճանչցուած է քանի մը հարիւր տարիներէ հետէ, ճիշտ Լոնկի իշխանութեան ժամանակէն սկսեալ։ Սա խոստացաւ առատաձեռն վարձ այնպիսւոյն որ իւր իշխանութեան երկրին մէջ գտնէը արտածելի չհասուր նիւթ մը։ Նամ Նկաի կղզւոյն վրայ գտնուղ բոյնք ներկայացուեցան վեհապետին, որ հաւատալիմ լինելով իւր խոստման, աղնուականութեան կարգ չնորհել առաջարկեց գիւտն ընդղին։ Գտիչը մերժեց զայս քաղաքավարութեամբ, եւ փոխանակ անոր ընդունեց իրեն եւ իւր սերնդեան համար՝ այդ բերքին մենաչնորհը։ Առանձնաչնորհեալ այս գերդաստանը ամ ըստ ամէ ութսուն լիտր բոյն տուրք պիտի տար կայսեր։ Բայց ասի, չլինեալ գերդաստանին վերաբերեալք ղերծ պիտի լինէին անձնական հարկ վճարելէ, գինուորական ծառայութենէ եւ տարապարհակ աշխատութենէ։ Նոքա կազմեցին քառասուն, յիսուն մարդերէ բաղկացեալ ընտանեկան դաչնակցութիւն մը, որք իրենց մէջէն երկու անձեր ընտրեցին իրենց պետ, կնաւ եւ ոտի տիտղոսով, եւ հիմնեցին գիւղ մը իրենց առեւտրոյն յարմար, որ ցարդ կայ եէն Քոա անուամբ որ կը նշանակէ «Ծիծեռնիկի Բոյնի Գիւղ»։

Բոյները կը բաղկանան թռչնոց լորձնային մէկ հիւթէն զոր նոքա դուրս կուտան իրենց մարմնէն։ Բոյներն իրենց արժէքին նայելով, կը բաժնուին երեք որոշ կարգերու։ Ընտրելագոյնք անոնք են որոց մէջ թռչնոյն արիւնէն կը գտնուի այս ինչ հանմամասութեամբ։ Բաւական զարմանալի է որ այսպիսի բոյներ ա'յն ժամանակ յառաջ կը բերեն թռչունք երբ ենթակայ կը լինին հիւանդութեան մը որ է նման հիւծախտի, եւ որ առատ արիւնհոսութիւն կ'ունենայ իրեն հետ։ Այսպիսի բոյներու խնդրանքը չատ է, բայց հազուագիւտ են եւ հնար է զայնս ձեռք բերել միայն գարնան մէջ։ Տեղային աւանդութիւնը կ'ըսէ թէ այս թռչունք կը մեռնին յորդութենէ կամ յառաջ գացած հիւծախտէ՝ երկրորդ ձմեռուան վախճանէն առաջ։ Չէ գիտցուած թէ արդեօք այս հիւանդութիւնը սեփակա'ն է թռչնոց մէկ մասին միայն, թէ լորձնական հեղանիւթը որ պատճառ է հիւանդութեան, պատճա'ռ է բոլոր անոնց մահուան՝ մէկ երկու տարի ապրելէ ետքը։ Տարուէ տարի հաւաքուած այս բոյներուն քանակութեան փոքրութիւնը — միայն երեք կամ չորս լիտր = 400 է մինչեւ 600 տրամ — կը թուի ցուցնել թէ հիւանդութիւնն է մանաւանդ միայն եւ յատուկ այնպիսի թռչնոց որ չատ տկար թռքեր ունին։ Բոլոր միւս բոյնք (էան ...) կը համարուին երկրորդ եւ երրորդ կարգի։ Անոնց բաղադրութեան մէջ ուրիչ բան չմտներ բայց եթէ՝ թռչնոյն լորձունքը։ կը հաւաքուին գարնան, ամառուան եւ աշնան մէջ։ Գարնան հունձքն է ընտրելագոյնը, վասն զի կը բովանդակէ բունոց երկու կարգերն եւս։ Առաջին կարգի բոյնք կը կշռեն մէկ ունկի (8 տրամ) եւ իրենց տեղւոյն մէջ ունին մէկ անգղ. ոսկի արժէք։ Երկրորդ կարգի բոյնք ատոր կէսէն քիչ աւելի արժէք ունին։ Ամառուան մէջ հաւաքուած բոյնք ամէնքն ալ երկրորդ կարգին կը պատկանին։ Գրեթէ բոլոր բոյնք կը վաճառուին Աննամի եւ Թոնքինի մէջ բնակող Չինաց, կամ կը ղրկուին Չինաց նահանգիստները։ Այս թռնկագին համադամը կրնան վայելել միայն Չինացիք եւ Հուէի արքունեաց բարձրագոյն մանտարինները ոմանք որ նախամեծար կ'ընտրեն չինական ոճով պատրաստուած կերակուրները։ Չինացիք կ'ուտեն զայնս՝ մսով կամ չաքարով եփուած, առատ տաք ջրով մաքրելէ ետքը։ Երբ կ'եփուի թռչնոյ կամ որսի մսով, ջրային չուշանի պտուղ կը յաւելցուի վրան։ Չինացի բժիշկք կը յանձնարարեն զայն իբրեւ վերադոյն դեղ թոքերու ախտից, դժուարաշնչութեան, անկանոն մարսողութեան եւ ուրիչ չատ ախտերու։ Բոյներուն ընտիր յատկութիւնները անտարակոյս կը չափուին նոցա գնոյն համեմատութեամբ։ Սոսկ է թէ անոնք իբրեւ նիւթ ուտեստի՝ քիչ գրաւած են արեւմըտեան աղգաց ուշադրութիւնը։

Բոյները հաւաքելու կերպն է պարզ եւ զուարճալի։ Զատ ի վայրին կողին բոլոր երկայնութեամբ ծակերուն մէջ կը մուծուին սամսոս փայտի կտորներ, որովք կը շինուի անագին սանդուղ մը որոյ միջոցաւ վեր կ'ելլեն գործաւորք, եւ մինչ կ'ելլեն՝ դանակով կը գատեն պատերուն փակած բոյները։ Մենաչնորհն ստացող ընտանեաց անդամներէն մին նոյն ժամանակ կը հսկէ վարէն խնամով, զի մի դուրս գործաւորը բոյները հաւաքած միջոցին, այն թանկագին նիւթէն մասեր պահէ իւր վրայ։ Այս գործը վտանգալից է, եւ ամէն տարի ոչ սակաւ անձինք զոհ կ'երթան անոր։ Սոյն վայրկենին՝ վտանգ կայ թէ մենաչնորհը պիտի անցնի ուրիչ ձեռքերու։ Ի հոնկ Քոնկ չինական հարուստ ընկերութիւն մը որ ի Թուրէյն կը կառուցանէ եւրոպական գեղեցիկ պանդոկ մը, եւ որ ունի տուներ Աննամի եւ Թոնքինի գլխաւոր քաղաքաց մէջ իբրեւ ճիւղեր, կ'առաջարկէ տալ Հուէի կառավարութեան աւելի տուրք՝ բոյները հաւաքելու արտօնութիւնն ստանալու համար։ Մենաչնորհին այժմու տէրերը մեծապէս յուզուած են զայն կորսնցունելու երկիւղիւ, եւ ի հաստատութիւն իրենց իրաւանց, յառաջ կը բերեն նոյն իսկ պաշտօնական գրութիւնները զորս տուած է իրենց նախահարց՝ ճիա Լոնկ կայսրը։ Զարմանալի է որ ծիծեռնիկները, փոխանակ վնտռելու ուրիչ տեղեր ուր զերծ լինին յարձակումէ, կու գան ետ տարւոյն ճիշդ միեւնոյն եղանակին մէջ, փոյթ չընելով ոչ իրենց առողջութիւնը եւ ոչ հետզհետէ աւելի կողոպտուելու վտանգը։ Ուրիչ երկ-

բաց մէջ ուրիշ ծիծեռնիկներ կրնան խաղաղութեամբ դառնալ նախորդ տարուան իրենց բոյները երբ դարձեալ գարուն կուգայ։ Անոնցմէ ծիծեռնիկները կը թուին ուենալ աղնուագոտական բաղձանք, որ կը չինեն եւ դարձեալ կը չինեն իրենց բնակարանները եւ կու տան իրենց կենդանի արխենը յաւիտեան որպէս զի գոհ ընեն ալոտաւորեալ ակորժակ մը։

ԹՂԹԱԿՑՈՒԹԻՒՆՔ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԻՒՆ ԱՒԵՏԱՐԱՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԵԱՆ

Երբ մեր վարձու նստած տունը քիչ օրերէն պիտի փոխենք մի այլ բնակարանի հետ ուր պիտի մնանք եւ զոր մերը պիտի կոչենք, բնաւ մեր միտքէն անդամ չենք անցուներ վարձու տան պատուհաններն, տախտակամածը, ձեղունը, սանդուղները եւ այլ նորոգութեան խիստ կարօտ մասերը նորոգել տալ բազում ծախք ընելով, այլ՝ համբերութեամբ մեր անհամոյ կացութեանը կը հանդուրժենք մեր յուսոյ աչքը հանգուստ էտ եւ մչտատեւ բնակարանին վրայ ուղղելով, որ քիչ օրերէն մերը պիտի ըլլայ։ Կը յուսանք եւ կը հաւատանք որ սա ըլնաւ չնմանիր Աւետ. Հայոց ներկայ վիճակը զոր անցեալ հալածանաց պատճառաւ պարտաւորեցանք որդեգրել, թէ մենք կենք եւ պիտի մնանք ուր որ կենք, եւ մի անձնատ մարմին պիտի ապրինք։ Սակայն երբ կը նայինք մեր անցեալ եւ ներկայ ժողովրդական վիճակին վրայ որ ղուրկ է ո՛եւ է հիմնական կազմակերպութենէ, երբ կը տեսնենք որ ամէն մարդ ուզածը եւ ուչաց հաճոյ երեւցածը կ'ընէ, երբ կը դիտենք որ չէ եղած եւ չկայ մի օրինագիրք որպէս զի Աւետ. ժողովուրդք եւ անհատք ըստ այնմ չարժին իւրեանց պարտուց մէջ, ի մի բան՝ երբ տեսնենք որ չէ կատարուած դեռ կազմակերպութեան առաջին եւ հիմնական գործը, կը փորձուինք խորհիլ թէ արդեօք լոկ առժամանակեայ կերպով բաժնուած ենք եւ ժամանակի մը համար զատ եւ անջատ մարմին մ'ենք կազմած, եւ թէ արդեօք մտադիր ենք ուշ կամ կանուխ վերադառնալ անդ ուստի ելած ենք, երբ յարմար պատեհութիւն մը մեր դէմ ելլէ։ Եթէ այս է եղած եւ է մեր նպատակ, յայնժամ յոյժ խելացի եւ արդարացի մի ընթացք ենք բռնած անցելոյն մէջ կազմակերպութեան չձեռնարկելով. այսուհետեւ եւս պէտք է ամէն ջանք ի գործ դնենք որ սա մեր առժամանակեայ բնակարանէն դուրս ելլենք եւ գառնանք մեր մչտատեւ տունը. առանց ժամ կորուսանելու քակենք մեր վրաններ եւ մեզի համար պատրաստ կեցած փառաւոր պալատը մտնենք։ Սակայն սա ճչմարտութիւն մ'է թէ Աւետ. Հայը էր, է եւ պիտի լինի, ցորչափ կայ յաչխարհի, մի զատ եւ անջատ մարմին. թէ այս բնակարան, թող լոկ խրճիթ եւ վրան լինի, մեր մչտատեւ բնակատեղին պիտի ըլլայ, թէ ասկէ դուրս ելլելու ո՛չ բաղձանք եւ ո՛չ պատճառ ունինք եւ թէ միշտ Աւետարանական մնալ ուխտած ենք։ Ուրեմն ինչո՞ւ կազմակերպութեան չենք ձեռնարկած, ինչո՞ւ դեռ չենք ձեռնարկեր. երբ պիտի ձեռնարկենք։ Աւա՜ղ, տանդ տանիք վրադ փլչելու վրայ է. չենդդ ի հիմանց կը չարժի. պարտիզիդ պատերն փլած են. ամէն բան անկարդ վիճակի մէջ է։ Այդ ո՞ւ տունդ է. հոգ պիտի բնակիս յաւէտ. հով եւ անձրեւ, ձիւն եւ փոթորիկ, ցուրտ եւ տաք զքեզ անհանդիստ ըրած են, կ'ընեն եւ պիտի ընեն։ Ինչ բացատրութիւն տանք մեր դեռ անհոգ եւ անտարբեր կենալուն։ Օտար երկրէ եկաւ առ մեզ ճչմարիտ Աւետարանական դրութիւն. ապատնինք որ օտար ձեռքեր զմեզ կազմակերպեն. ո՞ւր կը մնայ մեր արժանիք երբ ամէն բան օտարներէ ակնկալենք։ Եւ յիրաւի եթէ դեռ մեր ներկայ անկազմ վիճակը չարունակենք, պիտի պարտաւորին այս մասին ալ ըսել մեզ թէ այս է ձեր պարտք, հոս է ձեր սահման, այս է ձեր չրջան։ Մեզ պատիւ չբերեր այս, քանզի եւ բէկուաններն չենք, կէս դար արդէն անցած է քանի որ Աւետարանին լուսոյ ճառագանչները նախ եւ առաջ մեր հորիզոնին վրայ նչմարեցինք։ Արեգակը մեր միջօրէականին վրայ հասած է արդէն։ Օ՜ն, զարթնումնք եւ ձեռք զարնենք կազմակերպութեան։ Հապա ըլո՞ւմ։ Գիտեմ որ է սա մեր սովորական խրատուիլակ, որ եղած է եւ է միակ միջոց անձին արդարացուցման։ Խրճիթիդ կամ տանդ աւերեալ եւ ապատնական կացութիւն եւ վիճակ երբ իրակատնացունես աչացդ առջեւ, քան մը կ'ընես եւ ճար մը կը գտնես վատգին առջեւն առնելու համար։ Եթէ մեր ժողովրդական վիճակ զմեզ վրդովէ եւ երկիւղով լեցունէ, անչուչա միջոց մը, ճար մը պիտի գտնենք։ Սակայն ըլո՞ւմ պէտք չէ կազմակերպութեան համար, այլ ընդհակառակն կազմակերպութիւն ըլո՞ւմ չէ բէրէ մեզ։ Առանց օրէնքի եւ կազմակերպութեան եւ ոչ մի ընկերութիւն կը յաջողի, այլ կը մնանկանայ։ Իսկ օրինաւոր կառավարեալ տկարագոյն մի ձեռնարկ կը զարգանայ, կը բարգաւաճի եւ կը հարստանայ։ Բայց ինչպէս կ'ըլլայ այդ։ Մենք առաջին ժողովուրդը չենք որ օրինագիրք պիտի հեղինակենք. աչ ու ձախ լի են բարեկազմ Աւետ. ժողովուրդք. ա՛ռ սոցա միոյն օրինագիրք, թարգմանէ, արեւելեան ժողովրդոց վիճակին յարմարցուր բարեփոխելով, մեր տէրութեան օրինաց հետ ներդաչնակէ, կրճատէ, զարգացուր, ըրէ ինչ որ հարկ ու պատչաճ է եւ Աւետ. քեզով մաս առ մաս հրատարակէ ի լուր ժողովրդեան եւ ի քննադատութիւն։ Այսպէս ժողովրդեան քննադատութենէն եւ առեանէն անցնելէ զկնի տալէ զայն պարզ կեղուով մը եւ դիր իբր օրինատեար անցնելու Աւետ. անհատի ձեռք. զի Սուրբ Գիրքէն եւ երդարանէն եառքը այսպիսի մի օրինագիրք երրորդ դիրքը պէտք է լինի զոր Աւետարանական մը պարտի ի ձեռին ունենալ։ Ո՞վ պիտի ընէ զայս ամենայն։ Ունիմք ի կ. պոլիս Ազգապետ, Գործադիր Ժողով եւ բազում ձեռնհաս անձինք։ Ի սոցանէ բաղկացեալ մի մանաժողով կարծեմք թէ մի քանի նիստ գումարելով այն կենաց եւ մահուան խնդիրն կարճ ժամանակի մէջ կրնայ լուծել ի նիւթական, բարոյական եւ հոգեւոր զարգացումն Աւետ. ժողովրդեան։ Թող բարեհաճին փափաքողք այս խնդրոյ նկատմամբ յայտնել իւրեանց դաղափար։

Պրուսա Գ. ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆ

3/15 դեկտ. 1890

ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ ՈՒՐՄԻՈՅ ԼԱԻ ՇՈՒՐՋԸ

2.

ՄԻԱՆՏՈՒԱՊ

Մարտղայէ 20 մղոն դէպ հարաւ Ուրմիոյ լճի հարաւային արեւմտեան կողմը կ'կինայ Միանտուապ քաղաքն։ Մէնթոսապ կը նչանակէ ընդ ջէջ երկու ջուր։ Եւ յիրաւի սոյն քաղաքը չինուած է Ճղաթի եւ Թաթովի գետակաց մէջտեղ, որք Քիւրտիստանի լեռներէ ծագում առնելով կը թափին Ուրմիոյ լիճն։ Ճղաթի Ատրպատականի մեծագոյն գետն է որ նչանաւոր է իւր սառնորակ մաքուր ջրով եւ բազմաթիւ համով ձկներով։ Քաղաքի բնակիչք սորա ջուրը կը գործածեն խմելու։ Թաթովի գետակը կը կազմէ Պարսկա–Քրդաստանը Ատրպատականէ բաժնող գծի մի մասն։ Միանտուապ երբեմն կարեւոր էր քրդական գաւառաց հետ ունեցած իւր առեւտրով, սակայն կորսընցուց իւր այդ դիրք Շէյխ Ուպէյտուլլահի արչաւանաց ժամանակ ծանրապէս վնասուելով. զի այս քաղաքն եղաւ ծանրագոյն տուժողն յԱտրպատական՝ այդ դժբաղդ արչաւանաց պատճառաւ որ տեղի ունեցաւ 1880 թուականին։ Դժբաղդ կոչեցինք զի թէ՛ արչաւողք եւ թէ՛ արչաւեալք ունեցան կենաց ծանր կորուստներ, եւ կորսնցուցին միմեանց վերայ ունեցած վստահութիւնն որ է առաջին պայման հանգստեան եւ յառաջդիմութեան այն ցեղերու որք կը բնակին նոյն երկրին մէջ։ Շէյխը ինք անձամբ չեկաւ Միանտուապ։ Բանակ դրաւ Ուրմիա քաղաքի առջեւ, սակայն ղրկեց իւր մտերիմներէն Համզա աղա անուն նչանաւոր ցեղապետն որ գալով Միանտուապ՝ առաւ քաղաքն քիչ ժամանակէն, եւ ընդհանուր կոտորածէ մը եառքը, որ սովորաբար տեղի կ'ունենայ այսպիսի պարագայից ներքեւ, կողոպտեց եւ աւերեց զայն։ Կըսուի թէ այս առթիւ Պարսկաց կողմէն 3,000 ի չափ մարդիկ սպանուեցան, ընդ որս կային նաեւ մօտաւորապէս 70 Հրեայք եւ 30 Հայք։

Այժմ քաղաքը չունի մի ուչագրաւ երեւոյթ. տուներն ունին յոյժ գծուծ չինուածք, եւ տեղ տեղ կը տեսնուին դեռ աւերակ տնակք եւ կիսակործան որմունք որք կը մնան վերոյիչեալ գրաւումէ։ Թուի թէ միայն արագիլք օգտուած են սոյն պարագայէ, զի մեծ բազմութեամբ իւրեանց բնակութիւնն հաստատած են սոյն կիսաքանդ բնակարանաց պատերու վերայ եւ իւրեանց բարձրադէզ մելամաղձիկ ձայներով կը խըզդեն քաղաքի տխրագղեցիկ լռութիւնն։ Սակայն Միանտուապ ունի ընդարձակ դաշտ որ լաւ կ'ոռոգուի Ճղաթի եւ Թաթովի գետերով եւ է արդիւնաբեր։ Ի մէջ այլոց նչանաւոր են տեղւոյս սեխը եւ ձմերուկը որ արժէք չունենալու չափ առատ են։ Ուչադրաւ են նոյնպէս Միանտուապի ընդարձակ արօտատեղիքն որ մեծ դիւրութիւն կ'ընծայեն անասնաբուծութեան։ Մալքոլմ իւր Պարսկաստանի պատմութեան մէջ խօսելով սոյն գաւառաց Մոնկոլաց իշխանութեան ներքեւ լինելու պարագայից վերաբերմամբ՝ կը նկատէ թէ Ճղաթիի ափանց սոյն արօտատեղիք հաւանականապէս առատ ճարակ մատուցած են նոցա ձիոց եւ խաչանց։ Ցիչեցինք թէ Միանտուապ չունի այժմ չափաւոր կարեւոր առեւտուր մօտակայ գաւառաց հետ. սակայն ուչադրութեան արժանի է տեղւոյս ասնավաճառը որ կը լինի ամէն չաբթուան հինգչաբթի եւ ուրբաթ օրերն, քաղաքէն 3 մղոն հեռի՝ Թաթովիի ձախակողմեան եզրն։ Այս տեղ կը չտապէ Պարսիկը, Քուրդը, Հայը եւ Հրեայն, այնպէս որ չաճախ 3–4,000 հոգւոյ բազմութիւն մը կը ժողովի։ Առեւտրոյ նիւթերն եւս բազմատեսակ են։ Անդ կը ծախուին սովորաբար Քրդաստանի գեղեցիկ գորգեր եւ

կալերանոց, տեղական կահ կարասիք եւ զգեստներ, ինչպէս նաեւ այլ եւ այլ պիտոյից վերաբերեալ չատ մը տեսակ առարկայք։ Այս ժողովածոյին մէջ նոյնպէս չատ կը վաճառուին Պարսկաստանի ընտիր ձիեր, կովեր, ոչխարներ, եւ այլն։ Նաեւ մօտաւորապէս միչտ ուտելեաց վերաբերեալ բազմատեսակ նիւթեր կը բերուին եւ կը ծախուին։ Միանուագայ քաղաքի բնակիչք 1,500 տուն կը հաչուին, որոց 7ՃԸ Հրէից եւ 18ը Հայոց կը վերաբերին։ Հրէայք կը պարապին առեւտրով եւ վինեչինութեամբ։ Ամենատուր արդէն Հրէի մենաշնորհն է, աչխարհի ո՛ր կողմին ալ որ երթաս։ Հեռաւոր Արեւելքի աննչան անկեան մը մէջ նայոց կուտայ նոյն յաջողակութիւնն, զոր կը վայելէ արդէն Արեւմուտքի հարուստ Հրեան առաջնակարգ քաղաքի մը փառաւոր վաճառատան մէջ։ Սակայն ինչ ալ լինի Հրէի նիւթական վիճակը, նա չունի երբէք նախանձելի դերը զեթ Պարսկաստանի գաւառաց մէջ։ Զի մինչ մի կողմէ մահմետական եւ քրիստոնեայ տարերք աստ սովոր են խորթ աչօք նայիլ սոցա, միւս կողմէ եւս բարոյապէս եւ մտաւորապէս մի յոյժ տորին վիճակի մէջ կը զտնուին։ Զարմանալի եւ միանգամայն յոյժ ցաւալի է տեսնել «Աբրահամու սերունդ» եղող եւ «Մովսէսը ու մարգարէները» ուսնեցող ժողովուրդ մը՝ բարուց եւ վարուց այսպիսի ստորին աստիճանի մը մէջ։ Ինչպէս յիչեցինք մտաւորապէս եւս խոր քնոյ մէջ են, եւ ցոյց չեն տար ո՛ եւ է գրգիռ կամ փոյթ զարգացման։ Թուի մեզ թէ յայսմ եւրոպայի քաղաքականացեալ Իսրայելացիք եւս ունէին մի պարտք զեթ զսոնք սթափեցնել ջանալու։ Ցիրաւի երբ Ն. Կ. Վեհափառութիւն Նասրէտտին Շահն վերջին անգամ այցելեց Եւրոպա, Պարոն Ռոչիլտ եւ այլ ազդեցիկ Հրեայք մի խընդրագիր մատուցին, որով Ն. Վեհափառութեան հզօր պաչտպանութիւնն կը խնդրէին իրենց եղբարց համար որ ի Պարսկաստան. բայց իւրեանք ցարդ ո՛ եւ է քայլ առած չեն գործնականապէս օգնելու սոցա մտաւոր եւ իմացական զարգացման։

Հայք քիչ են անտ եւ կը զբաղին զինագործութեամբ, հիւսնութեամբ եւ երկրագործութեամբ։ Այս տեղ, ինչպէս նաեւ առհասարակ Ատրպատականի մէջ, հայ զինագործաց պարապմունքն է Մարթինի պնդութիւններու նմանողութեամբ հրացաններ շինել, զորս ի նկատ առնլով հարկաւոր եղած գործիքներու եւ մեքենայից բացակայութիւնն՝ բաւական յաջող եւ դիւրագին կերպով կ՛արտադրեն։ Որովհետեւ Հայոց առանին կեանք եւ սովորութիւնք զրեթէ նոյն են այս քաղաքի ինչպէս մի քանի այլ գաւառաց մէջ, յոլսամ ուրիչ առթիւ պատեհութիւն պիտի լինի մի քանի խօսք ընել այդ նկատմամբ։ Դավրիժոյ միսիոնարութիւնն ունի այժմ Միանտուապի մէջ մի ուսուցիչ որ միանգամայն կրօնական պաշտամանց կ՛առաջնորդէ։ Մաղթենք որ կարենայ լաւագոյն գործեր կատարել ի զարգացումն տեղւոյն բնակչաց կրթական եւ հոգեւոր կենաց։

Դավրէժ Վ. ԹԱՄԶԱՐԵԱՆ
10/22 Նոյ. 1890

ՆԱՄԱԿ ԹԷՀՐԱՆԷ

Թէհրան անցեալ երեք տարուան ընթացքի մէջ մեծ յառաջադիմութիւն գտած է նիւթապէս եւ մտաւորապէս որ կը գրաւէ մարդկային ուչադրութիւն։ Նոր հաստատուած կայսերական դրամատուն մը գլխաւորապէս կ՛օգնէ վաճառականութեան վասն դի զանազան դիւրութիւններ կուտայ երկրին։ Քաղաքիս վաղգնեներն ըստ բաւականին լայն եւ հարթ են. իւրաքանչիւրն ունի իրեն համար սահմանուած առանձին ածելածուներ որք օրը մի քանի անգամ ջուր ցանելով կը մաքրեն։ Այս վաղգնները կարելի է ծառուղի եւս կոչել, քանզի երկու կողմերից տնկուած զանազան ծառերու գագաթներ գիրար գրկելով կը կազմեն խիտ զեղեցիկ սաղարթագեղ տեսարաններ։ Արդ՝ քաղաքիս վարժարաններ ի չնորհս ուսումնասէր վհ. Նասրէտտին Շահին՝ ծաղկեալ վիճակի մը մէջ կը գտնուին, մանաւանդ թագաւորական երկու գոլէճները որք կը դասախարակեն այլ եւ այլ ազգերից բաղկացեալ մօտաւորապէս 400 ուսանողներ։ Սոցա առօրեայ սովրելու առարկաներն են ազգի ազգի բարձրագոյն գիտական նիւթեր, հանդերձ եւրոպական քանի մը լեզուներ։ Մայրաքաղաքիս ամերիկեան միսիոնարաց արական եւ իգական երկու դիչերօթիկ բարձրագոյն դպրոցներ, որք կառուցուած են միսիոնարաց թաղի մէջ, ունին 150 ուսանողներ որոց 50 ը աղջիկ, իսկ մնացեալք մանչ են։ Այս աչակերտներ եւս կը վերաբերին տարբեր ազգայնութեանց, նաեւ կ՛ընդունեն փիլիքական եւ հոգեւոր դաստիարակութիւն ներկայ եւ հանդերձեալ կեանց համար։ Այս երկու դպրոցաց յառաջադիմութեան համար վհ. Շահը անցեալ տարուանէ որոշած է տարեկան 200 թուման չնորհել։ 3 թուման հաւասար է 1 օսմ. ոսկւոյ։

Մի չաբաթ առաջ Պարսկաստանի ընդհանուր սպարապետ արքայազարմ Բամրան Միրզա իւր մեծամեծ պաշտօնէից հետ այցելեց աւետարանական յիչեալ երկու դպրոցներ, նաեւ ներկայ գտնուեցաւ տղայոց սովորական աղօթքի ժողովին որ պարապ կերպն լեզուաւ տեղի ունեցաւ ընդ առաջնորդութեամբ Մր. Փաթրի։ Վսեմաչուք այցելուն մեծ համակրանօք եւ ուչադրութեամբ դիտեց քրիստոնէական արարողութիւններ եւ ապա մեծաւ յարգանօք մեկնեցաւ։ Այսօր կէս օրէն երեք ժամ անցած Պարսից Օգոստափառ Շահը հանդերձ իւր բարձրատոհմեան նախարարօք եւ բազմաթիւ պաշտօնէիք հաճեցաւ դալ տեսնելու այն երկսեռ վարժարանները։ Միսիոնարաց պարսպեալ թաղի պաշտօնական դրան մօտ Նրան դիմաւորեցին առաքելականութիւնը եւ դպրոցի (արական) ուսանողք։ Դպրոցիս բարձրագոյն ուսուցչաց, Պ. Յովսէփ Գասպարեանի եւ Պ. Կարապետ Յակոբեանի անօրինութեամբ աղայք դէմ առ դէմ կանգնելով, կազմեցին մի ճամբայ որի մէջէն անցաւ Նորին Վեհափառութիւնը. իւրաքանչիւր սան իւր ձախ ձեռքի մէջ բռնած էր զեղեցիկ փունջ մը ծաղիկ, իսկ աջ ձեռքը դլխին վերայ դրած ղինուորապէս կը բարեւէր զՕգոստափայլն։ Երբ Վհ. Շահը եկաւ, աչակերտք ծաղկեփունջներ կը նետէին նորա ոտից տակ իւր քայլափոխութեան ժամանակ։ Միսիոնարաց բժչկապետ Թորէնսի առաջնորդութեամբ նախ գնաց արական դպրոցի անօրէն Մր. Ուօրտի տունը, անկէ՝ աղայոց դպրոց։ Դասարաններ չրջելուց ղկնի դուրս եկաւ բակ. աչակերտաց խումբի մէջ վարժարանիս բարձրագոյն կարդի աչակերտաց մէկը, Պ. Յակովբ Յովսէփեան, պարսկերէն ուղերձով մը բարի դալուստ մաղթեց վհ. Շահին եւ չնորհակալութիւն յայտնեց ցոյց տրուած ուչադրութեան համար եւ յոյս յայտնեց որ այդ չնորհը կը տարածուի Շահի ստորագրեալ ուսանող կարգերի վերայ։ Այդ պահուն դըպրոցականք ծափահարութեամբ գոչեցին «Կեցցէ կայսերական Նորին Վեհափառութիւնը։» Յայնժամ Շահը համակրելով այն ընթերցանութիւնը անմիջապէս չիչեալ պատանւոյ ձեռքէն առնլով տուեց իւր մեծ նախարարին որ պահէ, եւ այսպիսի ուրախութեամբ ուղեւորեցաւ յօրիորդաց վարժարան։ Երբ ժամանեց ուսումնարանի մեծ սրահը՝ նստելով աթոռի վերան սկսեց հարցընել աչակերտուհեաց ուսումնական կարողութիւնը. նաեւ դրատախտակի վերայ օրիորդի մը գրել տուեց հետեւեալ նախադասութիւնը պարսկերէն բարբառով. «Հէքիմ օլ Մէհմէտէք թէչրիֆ աւորդ ինզա,» որ կը թարգմանուի «Տէրութեան բժիչկը չնորհ բերած է այս տեղ։» Սոյն խօսքը Շահն ինք իւր չնորհալի ձեռքով կաւիճը բռնելով գրեց եւ ապա թարգմանեց Գաղիերէնի։ Ցետոյ օրիորդներ երգեցին պարսկերէն լեզուաւ. «Ով խաչեալ Փրկիչ Քրիստոս։» Շահն եւս ունէր մի երգարան ի ձեռին։ Վարժարանից դուրս գալով գնաց Սրբեսեան Ջրհորի մօտ. այն տեղ վայելեց մի սուրճ. հետաքրքրութեամբ կը դիտէր մեքենայի արագաչարժ դարձուածքը։ Նոր սկսեր են այդ Ջրհորը բանալ. թէեւ 100 կանգուն խոր գնացեր է, բայց տակաւին կատարեալապէս ջուր դուրս եկած չէ։ Այս հորը, որ պատրաստութեան մէջ է, ոչ միայն Թէհրանի՝ այլ ընդհանուր Պարսկաստանին համար նոր է։ Այս տեղից Շահն ուրախ դէմքով մեկնեցաւ իւր արքայական ապարանը, քանզի օրն արդէն տարաժամած էր։ Շահի այս այցելութիւնը մեծ չնորհ էր, քանզի լուսած չէ որ բաց ի իւր սեպհական բարձրագոյն դոլէճից այլ դպրոցաց այցելէ։

Գալով Սուետարանի գործին՝ հիմա չատ լաւ է. մի եւ նոյն չրջափակին մէջ կառուցուած կայ մի եկեղեցի եւրոպական ճաշակով ուր կիրակի օրեր տեղի կ՛ունենայ Պարսկերէնով կրօնական արարողութիւնը ի ներկայութեան 200 անձանց։ Նաեւ քաղաքիս վարի թաղի մէջ հայ Սուետարանականք ունին մի փոքրիկ եկեղեցի որոյ ընդարձակման համար Շահը պարգեւած է 400 թուման։ Այս եկեղեցւոյ քարոզիչն է Եփրատ Գոլէճի սաներէն մին, Միհրան Էֆ. Տամղուբաճեան։ Սորա աչխատութեամբ 25 թուման փող հաւաքուեցաւ Տաճկաստանի քրդախօս Հայոց բարոյական դասախարակութեան համար։ Ցիչեալ փողի մէջ աղգայինք եւս 10 թուման բաժին ունին։ կը յուսանք թէ բարեգործութիւնս օրինակ պիտի լինի Պարսկաստանի այլ քաղաքաց քրիստոնէիցն։ Տկղւոյս միսիոնարներէն մէկը, Մր. Էլտոսին, անցեալ տարի մի քանի անհատներէ փող տուեց, այսինքն իւրաքանչիւրին 60 փարայ, որպէս զի մարդիկ 6 ամսուան մէջ այդ փողը գործածելով աւելցնեն ի նպաստ Սուետարանի գործին։ Այսպէս ոմանք չահեցան 50 դահեկան։ Թերեւս այս խօսք զարմանք պատճառէ ընթերցողին, բայց իսկ է։

Թէհրան ՍԱՐԳԱՐ Ե. ՀԱՅԱԳՈՐԾԵԱՆ
4/16 Նոյ. 1890 ՊՐԼՒ-ՅԷ

Կ. պոլսոյ Երիտ. Բրիտ. Ընկերակցութեան աղօթքի ժողովը տեղի պիտի ունենայ վաղը Պայրըլ Հաւուսի մատրան մէջ, ժամը 9ին, ըստ Թուրքայ։

ՀԱՆԴԷՍ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Դեկտ. 8 ըստ Ցուն., է դեկտ. 20 ըստ Լատ., 1890

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Իտալական Խորհրդարանը դեկտ. 10ին բացուեցաւ Ումպերթոյ Թագաւորին ճառով։ Խորհրդարանի չէնքը խուռն բազմութեամբ լեցուած էր, եւ քանի անգամ աւելի մարդ տոմս խնդրուեցաւ քան որչափ կըրնար տրուիլ։ Գահաճառէն առաջ տեղի ունեցաւ երդումն հաւատարմութեան առ Թագաւորն եւ առ սահմանադրութիւնն, եւ իւրաքանչիւր անդամ Ծերակուտի իւր անունը կանչուելէն ետքը կ'ըսէր, «Կ'երդնում։» Առաջին երդումն ընողն էր Գահաժառանգ իշխանը, եւ երկրորդ երդումն ըրաւ երիցագոյն որդին Թագաւորին Ամատէոս եղբօր որ վերջերս մեռաւ։ Այս երկու իշխաններն ալ 1890 տարւոյ մէջ լրացուցին իրենց 21րդ տարին, եւ որովհետեւ առաջին անգամն էր որ իրենք Ծերակուտի անդամ երդում կ'ընէին, բաւն ծափահարութեամբք ողջունուեցան։ Թագաւորը ուրիշ քիչ բան ըսաւ արտաքին աշխարհավարութեան նկատմամբ, բայց միայն կըրկնեց թէ Իտալիա իւր դաշնակցութեանց մէջ հաւատարիմ պիտի մնար, եւ վաւաք յայտնեց որպէս զի Իտալիա կարող լինէր չարունակել իւր մարմական յարաբերութիւնները բոլոր ազգութեանց հետ։ Ի մասին յարաբերութեանց ընդ մէջ իւր կառավարութեան եւ Վատիկանի ըսաւ, «Իրեւ նախանձաւոր պաշտպան արհնոյն իրաւանց ապահոված եմ նաեւ իմ նախնեացս կրօնին իրաւունքը. մի եւ նոյն ժամանակ մեծ յարգանք կը տածեմ ի մասին կրօնի ազատութեան որով մեր դարն այսչափ նշանաւոր եղած է։ Բայց երբեք թոյլ պիտի չտամ որ իմ վեհապետական իշխանութիւնս տկարացնայ յանուն այդ (կաթոլիկ) կրօնի։ Իտալական միապետութիւնը հիմնեալ է ժողովրդական քուէարկութեան ինչպէս նաեւ աւանդութեան վրայ, եւ ամենուն համար խաղաղութեան եւ ազատութեան դրաւական մ'է։» Այս խօսքերը կը նշանակեն թէ Հռոմ հակառակ Նորին Սրբազնութեան Պապին բնդոքանաց պիտի մնայ մայրաքաղաքն Իտալիոյ։

—Մր. Փարնէլ դեկտ. 10ին Իռլանտա անցաւ եւ Տըպլին գացած ժամանակ առանդադին ընդունելութիւն մը գտաւ։ Ի Տըպլին Մր. Փարնէլ Բազաքապետութեան Պալատը գացած ժամանակ յաղթական զօրապետի մը պատիւներն ընդունեց, եւ իւր կառավիցք արձակեցին իւր կառքին ձիերը եւ կառքը իրենք քաշեցին։ Յարատեւ ծափահարութեամբք ընդունուեցաւ իւր ճառը յորում կ'ամբաստանէր զՄր. Կլատսթըն իբրեւ հեղինակն ներկայ գժուարութեանց։ Մր. Փարնէլի ամբաստանութիւնն այն էր թէ Մր. Կլատսթըն գիտէր ամուսնալուծման դատին մէջ տրուած վճիռը հրապարակաւ այդ վճռոյն ակնարկելէ իսն օր առաջ, եւ թէ ուղէր, կրնար չխոչընդոտել որ իռլանտական կուսակցութիւնը հերձուածներու բաժնուէր։ Մր. Փարնէլ դնաց ինքնօրինական կուսակցութեան բերան եղող Մէնչեսթըր Իւնայոն անուն թերթին պաշտօնատունը եւ անկէ արտաքսեց խմբագրապետը եւ նորա աշխատակիցները որք կը վերաբերէին Հակափարնէլեան կուսակցութեան։ Գիշեր առն խմբագրապետը դարձեալ պաշտօնատունը վերադարձաւ եւ բոլոր մուտքի ճամբաները ամրապէս փակեց, բայց Մր. Փարնէլ եւ իւր հետեւորդք յաջողեցան հետեւեալ օրը բանի ներս մտնել, եւ նոր խմբագիրներ պաշտօնի դլուխ դրուեցան։ Հակափարնէլեան կամ Քարթհիան կուսակցութիւնը դեկտ. 13ին մեծ ցոյց մը ըրաւ ի Տըպլին եւ սկսաւ նոր թերթ մը հրատարակել Մէնչեսթըր Իւնայոն Դեպքեր անուամբ։ Իռլանտացի երեսփոխանաց այն մասը, որ Մր. Մաք Քարթհիի կուսակցութեան կը վերաբերի, չրջաբերական մը հանած է որով իմացան այն է թէ Իռլանտայի փառքին յաջողութեան միակ յոյսը կը կայանայ կատարեալ կուսակցութեան հետ դաշնակցելու մէջ, եւ որովհետեւ անկարելի դտած են չարունակել այդ դաշնակցութիւնը ցորչափ Մր. Փարնէլ կը մնայ իբրեւ կուսակցապետ, ձգած են զնա իւր պաշտօնէն։ Մր. Փարնէլ դեկտ. 11ին մեկնեցաւ Տըպլինէ Քորք եւ ուրիշ քանի մը տեղեր այցելելու համար, եւ տեղ տեղ ծափահարութեամբք, եւ տեղ տեղ սուլումներով ընդունուեցաւ։ Երկու հերձուածներուն մէջտեղ սաստիկ հակառակութիւն պիտի տիրէ, եւ իռլանտացի երեսփոխանի մը մահուամբ պարապ մնացած աթոռին համար լինելիք ընտրութեան միջոցին այս հերձուածք պատեհութիւն պիտի ունենան իրենց յարաբերական ոյժն փորձելու։

—Անցեալ չաբթու Գաղիոյ Երեսփոխանաց ժողովը ընդունեց 700 միլիոն ֆրանքի փոխառութեան առաջարկը։ Այս փոխառութիւնը պիտի գործածուի 4 $^0/_0$ պարտատոմսերը 3 $^0/_0$ պարտատոմսից վերածելու։ Նոր պարտատոմսից հանման ծախքը այս պարտատոմսից սակը 3 $^0/_0$է պիտի բարձրացունէ 3$\frac{1}{5}$ $^0/_0$ի։ Բայց գործեալ այս կերպիւ կառավարութիւնը սակի զեղչէն մեծ չահ մը պիտի ունենայ։

—Դեկտ. 14ին Նիւ Եորքէ զարնուած հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ Միացեալ Նահանգաց զօրագեւ ամերիկեան Հնդկաց մէջտեղ կռիւ մը տեղի ունեցած է յորում երկուստեք մեռեալներ եղած են։ Հնդիկք յաղթուած են եւ նոցա ցեղապետներէն մին գերի բռնուած է։ Բայց Հնդիկք ամէնքն ալ հնծեալ են, եւ եթէ հարկադրուին կռուիլ, դիւրին չէ գերի բռնել զնոսա։ Հնդիկք կը դանգատին թէ կառավարութիւնը իւր խոստացած ուտեստը տուած չէ իրենց, եւ թէ սովամահ կորնչելու վտանգին մէջ են։

—Անցեալ չաբթու Մ. ոը Ֆրէյսինէ Գաղիոյ Ակադեմիային անդամ ընտրուեցաւ։ Այս պատիւը կը տրուի յաւէտ գրական քան թէ քաղաքական արժանեաց համար, բայց յայտնի է թէ Մ. ոը Ֆրէյսինէ միայն իւր գրական արժանեաց համար չէր որ ուրիշ ընտրելիներէ առաջ այս պատուոյն արժանացաւ։ Մ. ոը Ֆրէյսինէի գրական ոճն ընտիր կը համարուի, բայց անտարակոյս այն քան Ակադեմականաց որոշման վրայ, որ քուէ տուին ի նպաստ նախարարապետին, աղդեցութիւն ունեցան, թէեւ թեւրեւս առանց իրենց դիտակցութեան, Մ. ոը Ֆրէյսինէի յոյժ գովելի թէեւ ոչ այնչափ փայլուն պաշտօնավարութիւնն իբրեւ նախարարապետ կամ նախարար, եւ այն աշխատութիւնները որովք նա յաջողեցաւ զօրք հանել եւ պինել ընդդէմ Գերմանիոյ դժբաղդ պատերազմին ժամանակ։

—Հունգարիոյ կառավարութիւնը օրէնք մը դրած է որոյ նպատակն է խափն ամուսնութիւններէ ծնած տղայոց մասին ծագած վէճերը կարդադրել։ Այս օրինաց համաձայն մանչ տղայք պիտի վերաբերին իրենց հօր եկեղեցւոյն, եւ աղջկունք՝ իրենց մօր եկեղեցւոյն։ Կաթոլիկ կղերականք չեն ընդունիր այս օրէնքը, եւ քանի մը պարագայից մէջ ուշադրութիւն չտուին բողոքական երէցներուն դիտողութեանց ի մասին այն մկրտուած տղայոց որք ըստ նոր օրինաց կը վերաբերէին բողոքական եկեղեցւոյ։

—Սպանիացիք կը ծանուցանեն թէ կատարեալ յաջողութիւն ունեցած է այն արշաւանքը զոր իրենք զրկած էին ընդդէմ Քարոլինեան կղզեաց։ Սպանիացի զօրքերը յարձակեցան բնիկներուն վրայ եւ ցրուեցին զանոնք մեծ կորուստ պատճառելով։ Սպանիացիք ունեցան 26 մեռեալ եւ 48 վիրաւորեալ։

—Կ'ըսուի թէ Լոքսեմպուրկիք կը վաճառին պինուորական պայմանագրութիւն մը կնքել ընդ Գերմանիոյ, բայց գերմանական կառավարութիւնը կը վարանի, վասն զի չուզեր որ երբեք այնպէս երեւի թէ Գերմանիա դէմ կը գործէ Մեծ Դքսուհեան անկախութեան եւ չեզոքութեան։

—Սերպիոյ նախորդ Թագուհին Նաթալի Աքուիչինային մատոյց չիչատակագիր մը որ կը պատմէ այն ամուսնական վէճերը որք 1887ի մինչեւ ցայսօր կան իւր եւ իւր ամուսնոյն մէջտեղ։ Նաթալի Թագուհին չիչատակագրոյն հետ մատուցած էր նամակներ զոր Միլան Թագաւոր, խնամակալաց մին Մ. Ռիստիչ, նախարարապետ կրուիչ եւ այլք գրած էին։ Թագուհին նաեւ խնդրեց Աքուիչինայէն որպէս զի իրեն թոյլ տրուի տեսնել իւր որդին կիրակի եւ տօնական օրեր։ Աքուիչինան չիչատակագրոյն վրայ խորհրդակցեցաւ դռնփակ նստի մէջ յորում Ազատականք առաջարկեցին չիչատակագրին յանձնել մասնաժողովոյ մը։ Այս առաջարկ մերժուեցաւ Ամատական մեծամասնութեամբ մը, եւ յայնժամ գրեթէ բոլոր Ազատականք խորհրդարանէն մեկնեցան։ Յետոյ Աքուիչինան յայտարարեց թէ ինք անձեռնհաս է ի նկատ առնելու չիչատակագիրը, վասն զի չկայ օրէնք մը որ որոշէ արքայական ընտանեաց անդամոց յարաբերութիւնները։ Ժողովը փաթաք յայտնեց նաեւ որ խնամակալութիւնը եւ կառավարութիւնը միանան եւ պաշտպանեն գահուն ազդեցութիւնը եւ թոյլ չտան որ Թագաւորին ծնողաց վէճերն վտանգաւոր հետեւանք մը յառաջ գայ։

—կը կարծուի թէ հրէական խնդրոյն նկատմամբ Ռուսիոյ նոր օրէնքը գործադրութեան պիտի դրուի նոր տարւոյ սկիզբն, եւ կ'ըսուի թէ այդ օրէնքը հետեւեալ կէտերը կը պարունակէ։ Արդելեալ է Ռուսիոյ երկրին մէջ գտնուած անչարժ ստացուածք հրէից վաճառել, վարձու տալ եւ դրաւի դնել։ Միջոցներ պիտի գործածուին որպէս զի հրեաներէն առնուին այն անշարժ ստացուածքները որք այժմ նոցա ձեռքը կը գտնուին։ Պիտի չնչուին այն արտօնութիւնները որոց համեմատ հրեայ վաճառականք կրնային ինչ ինչ պայմաններով դնել անշարժ ստացուածքներ որք հրէից բնակութեան յատկացեալ սահմանէն դուրս կը գտնուէին, եւ հրեայք պարտին վաճառել այն անշարժ ստացուածքները զոր այժմ ունին այդ սահմանէն դուրս։ Հրեայ արհեստաւորք պիտի զրկուին ինչ ինչ արտօնութիւններէ զոր այժմ կը վա-

յելեն, եւ այն Հրեայք, որ Հրէից յատկացեալ սահմանէն դուրս կը բնակին, պարտին վերադառնալ։ Ո՛չ միայն այս օրինաց դէմ գործող Հրեայք պիտի պատժուին, այլ նաեւ այն քրիստոնեայք որ կ՚օգնեն Հրէից զանցառու լինելէ։

Անցեալ չաբթու մեծ ժողով մը գումարուեցաւ ի Լոնտոն՝ համակրութիւն արտայայտելու Ռուսիոյ Հրէից նկատմամբ եւ յանձնախումբ մը սահմանելու որ Ջարին տար աղերսագիր մը առաջադրեալ օրինաց մեղմացման համար։ Նոյնպէս այս ժողովոյն վրայ խօսելով կ՚ըսէ թէ Անգլիացիք պարտին միշտ պահել «Մի խառնուիք» խօսքը։ Ռուսիա բրիտանական գաղթականութիւն մը չէ, եւ Լոնտոնի ժողովը ոեւէ արդիւնք պիտի չունենայ, ինչպէս նշանակութիւն պիտի չունենար ինպատս Իւլանտայի ինքնօրինութեան ի Սբ. Փեթերսպուրկ գումարեալ ժողով մը։ Նոյն թերթը կը յարէ թէ Անգլիացիք մարդասիրութենէ չարժեալ չեն, այլ կը պաշտպանեն զՀրեայս վասն զի կը վախնան զի մի գուցէ Հրեայք գաղթեն յԱնգլիա։ Ռուսիա կրօնական անհանդուրժութեան ոգւով չգործեր, այլ՝ որպէս զի պաշտպանէ գեղջուկ ժողովուրդը խորամանկ Հրէից դէմ, եւ որպէս զի պաշտպանէ նոյն իսկ Հրեաները գիւղացւոց բարկութեան դէմ։ Եւ Ռուսիա պիտի գործէ իւր համոզմանց համաձայն թէեւ ամբողջ Եւրոպա իրեն դէմ դնէ։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Սենաթոլ լրագրոյ թղթակիցներէն մին գանգատ կը յայտնէ թէ Սնատոլուի երկաթուղեաց ցարդ չինուած մասերը պէտք եղածին չափ հաստատուն չեն, եւ մանաւանդ արդէն Սագարիայի քով կառուցուած թունելները ըստ բաւականին ղօրաւոր չեն դեւտոյն յորդած ժամանակ հոսանքին ղօրութեան դէմ դնելու։ Նոյն թերթը կը դրէ նաեւ թէ մինչեւ ի լէֆքէ չինուած գծին բացումը անորոշ ժամանակի մը համար յետաձգուած է, վասն զի վերջերս տեղացած անձրեւները տեղ տեղ աւերած են երկաթուղւոյ գիծը։

—Մէրսին քաղաքին Առողջապահական Խորհուրդը խնդրած է որ չէրքէս գաղթականք ուրիչ նաւահանգիստ մը ղրկուին, վասն զի այդ գաղթականաց Աստանայի նահանգին մէջ հաստատուիլը կրնայ աւելի տարածել հնտախտը որ արդէն նահանգին մէջ կը ճարակի, եւ այսպէս բնակչաց վտանգ մը պատճառել։

—Շաբաթ օր տեղի ունեցաւ Եէնի Ճամիի կայսերական թղթատարատան նոր չէնքին հիմնադրութիւնը։

—Շաբաթ օր Հայոց պատրիարքը Բ. Դուռը երթալով տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մեծ Եպարքոսին հետ, եւ յետոյ գնաց ի Պատրիարքարան ուր ընդունուեցաւ Քաղաքական եւ Կրօնական ժողովոց կողմէ, որոց բոլոր անդամք իրենց պաշտօնն ստանձնած են։ Ետոն ժողովը որոշեց հրահանգ ղրկել մայրաքաղաքիս եկեղեցեաց, որ եկեղեցական արարողութեանց ժամանակ Պատրիարքին անուան յիշատակութիւնը կատարուի։

—Թաւրէզ կ՚առաջարկէ որ ամէն տարի երկրագործական ցուցահանդէսներ կատարուին։ Կ՚ըսէ թէ այս տարի այսպիսի ցուցահանդէս մը կրնայ տեղի ունենալ ի Պրուսա, զոր տարի՝ բոլոր նահանգաց մէջ։ Այս ծրագիրն ի գործ դնելու համար Թաւրէզի իւր յոյսը կը դնէ երկրագործական դրամատանց հասուրէից վրայ որք տակաւ կ՚աւելնան։ Կը թելադրէ որ երկրագործութեան մղում մը տալու համար մրցանակներ տրուին անոնց որք ամենէն աւելի կը յաջողին արմաւիք, բամպակ, ափիոն եւ ուրիշ բերքեր մշակելու մէջ։

—Քանի մը օրերէ ի վեր հնտախտի դէպքեր պատահած չեն ի Հալէպ եւ ի Հումս։ Այս չաբթուան ամենէն տխուր տեղեկութիւնը կու գայ Ուռֆայէ, ուր 5 աւուրց մէջ 80 մահեր պատահած են։ Կը թուի թէ համաճարակը կը տարածուի Սիւրիոյ Տրիպոլիս գաւառակին մէջ։ Մարաչէ դրուած մասնաւոր նամակէ մը կ՚իմանանք թէ մինչեւ այդ նամակին թուականը հնտախտէ 700 մահեր պատահած էին ի Մարաչ։

—Օսմանեան բանակին այն երիտասարդ սպայք, որք 1886ին գացած էին ի Պերլին զինուորական ուսմանց հետեւելու, անցեալ չաբթու վերադարձան ի Կ. պոլիս։ Այս սպայք Պերլինէ մեկնելէ առաջ Վիլհելմ կայսեր ներկայացան, եւ երբ մայրաքաղաքս հասան, Եըլտըզի պալատին մէջ ընդունելութիւն մը եղաւ իրենց։ Այս սպայք զանազան զօրաբանակաց մէջ պիտի ծառայեն զինուորներ կրթելու համար։

—Կիրակի երեկոյ Միջերկրականի գերմանական նաւատորմին հրամանատար ծովակալ Շրէօտէր Կ. պոլսոյ նաւահանգիստը հասաւ Փֆայլ արընթաց մարտանաւով։ Փֆայլ մարտանաւը հինգ թնդանօթ եւ 130 նաւաստի ունի։ Նաւատորմին միւս 4 մեծագոյն մարտանաւերը Միտիլլի կղզւոյն քով կը սպասեն ծովակալին վերադարձին որ մայրաքաղաքս եկած է վեհ. Սուլթանի մասնաւոր հրաւիրանօք։ Երեքշաբթի օր Շրէօտէր ծովակալը ներկայացաւ Նորին Վեհափառութեան որ հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ ծովակալին եւ նմա չնորհեց Մէճիտիէ պատուանշանին մեծ ժապաւէնը։ Ն. Վսեմութիւն պատեհութենէն օգուտ քաղելով այցելած է մայրաքաղաքիս հետաքրքրաշարժ վայրերը, եւ ուրբաթ օր ներկայ գտնուեցաւ Սելամլըքի արարողութեան։ Ծովակալն այսօր կը մեկնի մայրաքաղաքէս։

—Ծաղկախտը կը ճարակի մայրաքաղաքիս քանի մը թաղերուն մէջ, եւ չաբաթ մը առաջ ծանուցուեցաւ թէ երկու բժիշկներ 1,563 անձինք պատուաստած էին։ Կարմրախտը եւս մայրաքաղաքիս քանի մը մասանց մէջ կոտորածներ կ՚ընէ։

—Օաքար իշխան, որ Շուէտ–Նորվեկիոյ Թագաւորին չորս որդւոց երկրորդն է, այս պահուս կը շրջի յԵգիպտոս ուր իւր ախիճանին արժանավայել պատուովք ընդունուեցաւ եւ ուր քանի օրի չափ ժամանակ պիտի անցունէ։

—Գահիրէի պաշտօնական թերթը կը հրատարակէ խտիվին ճանապարհորդութեան մէկ ծրագիրը։ Ն. Բարձրութիւն յունվ. 4ին իւր մայրաքաղաքէն մեկնելով ուղեւորութիւն մը պիտի ընէ եգիպտոսի զանազան նահանգաց մէջ եւ փետր. 8ին պիտի վերադառնայ ի Գահիրէ։

—Զմիւռնիոյ հրեայ հասարակութիւնը Պուրնապաթ կոչուած արուարձանին մէջ կատարած է երկրագործական վարժարանի մը բացումը զոր հիմնած է Փարիզի Տիւղերական Միութիւն Հրէից անուն ընկերութեան Զմիւռնիոյ մասնաճիւղը։ Նմանօրինակ դպրոցներ կան նաեւ ի Սիւրիա, եւ կ՚ըսուի թէ օգտակար արդիւնքներ ունեցած են։

—Մ. Կառնէ Հանրօգուտ չինութեանց նախարարութենէն հրաման խնդրած է Տէմէ–Ազաճի մէջ նաւահանգիստ մը չինելու։

—Թուրք թերթեր կը ծանուցանեն թէ 1890 տարւոյ մարտ 1է մինչեւ նոյ. 1՝ Պուլկարիայէ, Կաւկասիայէ եւ ուրիշ տեղերէ 26,934 գաղթականք եկած են մայրաքաղաքս, բայց միայն 164 գաղթականք աստ մնացած են։

—Փեթրաքի էքզաքուսթիոս արտօնութիւն ստացած է բանեցունելու Սէլանիկի Նահանգին Տրամա քաղաքին մօտ գտնուած արծաթահանն պղնձի հանքը։

—Թուրք ցաւ կը յայտնէ որ նշանաւոր ջանք մը չըլլար Թուրքիոյ ձիոց տեսակը ազնուացունելու համար, մինչ այս մասին մեծ դիւրութիւններ կան եւ այս կերպիւ երկրին բնակչաց չափու մեծ աղբիւր մը պիտի բացուի։ Թուրք կրնար նաեւ թելադրել որ ջանքեր լինին ոչխարաց եւ մասնաւորապէս արջառոց տեսակները ազնուացունելու համար։

—Մէ–ըլ–վէլ կը գրէ թէ վերջերս պատահած վոթորկայ միջոցին եռակայմ առագաստանաւ մը ընկղմած է Տարտանէլի նաւահանգստին մէջ եւ թէ նաւուն մարդոց բոլորն ալ ջրահեղձ եղած են։ Կ՚իմանանք թէ անգլիական նաւու մը մէջ գրանուած 1,100 ոչխարները կոտրուած են Սեւ Ծովու մէջ ուր վոթորիկը յոյժ սաստիկ էր։ Անցեալ չաբթու Լէվանդ Հերալտ կը պարունակէր սրտաչարժ նկարագրութիւնն Ո–ԽՈՒՈՒ–ի չոգենաւուն ընկղման ի Սեւ Ծով։ Անկարելի եղաւ չոգենաւը կառավարել եւ նաւաստիք ստիպուեցան նաւակները իջեցունել։ Այս միջոցին նաւակներուն երկուքը ընկղմեցան։ Երկու ծակեր բացուեցան փրկանաւին յատակը որ ջրով լեցուեցաւ։ Սակայն գարձեալ 23 նաւաստեաց 17ը — միւս 6ը արդէն ալիքներէն քչուած էին — մտան փրկանաւը եւ իրենց մինչեւ կէս մէջքը ջրոյ մէջ ըլլալով սկսան թի քաշել դէպ ի Բէֆէյի այսինքն Թէոդոսիոյ նաւահանգիստն ի Կրիմ որ 45 մղոն հեռի էր։ Նաւաստիք մի առ մի կը մեռնէին ցուրտէն եւ նոցա մարմինները նախ կը մերկացուէին եւ յետոյ ծով կը նետուէին որպէս զի հանդերձները ողջ մնացողներուն համար գործածուէին։ 14 ժամ թի քաշելէ ետքը նաւապետը եւ 4 նաւաստիք հասան ի Բէֆէյ։ Նաւակը մտնող 17 անձերէն միայն այս 5ը մնացած էին։

ԱԶԳ ԱՌ ԲԱԺԱՆՈՐԴՍ

Մեր բաժանորդաց ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք սա իրողութեան թէ ներկայն տարւոյս Ա–եաքենի վերջնթեր թիւն է, եւ թէ ժամանակ է բաժանորդագրութիւնները նորոգելու։

ԱՐԺԷՔ ԴՐԱՄԱՑ

Դեկտեմբեր 20/8, 1890

Գանսոլիտ	20 4	Րուբ. երկ. բաժին	77
Պարտուց յարդարման թղթադրամ (թասֆիկէ ի Տիւյուն Գայմէսի)	13	թասվիլաթ ը Օսմ.	78 39

ԴՐԱՄԱՑ՝ Օսմ. լիրան 100ը

Մէճիտիէ	107 37	Րուսիոյ բոլ	90 20
Մէճալիք	99 30	Նաբոլէօն	87 27
Պէշլիք	102 10	Գրիմից	51 12
Ալթըլըգ	102 30	Անգղ. լիրա	110 20

Մանէթ թղթդրմ. 7 95

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ
Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ԾԱԿՈՐ ՓՈՍՄԱՃԵԱՆ
Ֆիննաճնճլար եօգուշը, Ամէրիգան խան